DESPRE ACTIVITATEA ARHEOLOGICĂ A LUI JOSEF SZOMBATHY ÎN BUCOVINA. CERCETĂRILE DIN ANII 1893–1894

BOGDAN-PETRU NICULICĂ

Über die archäologische Tätigkeit Josef Szombathys in der Bukowina. Seine Forschungen aus den Jahren 1893 und 1894

(Zusammenfassung)[*]

Die innere Kenntnis der vielseitigen Aspekte der Entstehung, Verbreitung, Entwicklung und Institutionalisierung der Archäologie in der habsburgischen/ österreich-ungarischen Bukowina ist ein interessantes Thema für Archäologen und Geschichtsschreiber gleichermassen. Man kann aus der Analyse der Tätigkeit der Restauratoren und korrespondierenden Mitglieder der Wiener „Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmäler" leicht ersehen, dass die königlichen Behörden eine gewisse Richtung durchzusetzen und sie weiter hervorzuheben beabsichtigten: es wurden Prominenten des damaligen wissenschaftlichen Lebens in die Bukowina geschickt. Hier arbeiteten als Archäologen – auch wenn nicht in dem heutigen, modernen Sinne dieses Wortes – angesehene Professoren, Offiziere und Wissenschaftler, die für ihre menschlichen und intelektuellen Werte bekannt waren: J. von Gutter, J. Szombathy, K. A. Romstorfer, R. F. Kaindl, H. Klauser. Einige von ihnen blieben in der Provinz, andere verliessen sie, aber jeder einzelne und alle zusammen haben unvergessliche Seiten der Bukowiner Kulturgeschichte geschrieben. Die vorliegende Studie ist eine synthetische Erschliessung und Wiedergabe der „prähistorischen archäologischen Erkundungsreisen", die der wegen seiner unbestrittenen Beiträge zur europäischen Vor- und Frühgeschichte berühmt gewordene Archäologe Josef Szombathy in der Bukowina 1893 und 1894 gemacht hat. Seine Vedienste erwarb er an seinen Aufzeichnungen (heute als archäologisches Tagebuch oder Sachregister betrachtet) und an der späteren Veröffentlichung derselben im Kapitel *Vorgeschichte*, in der *Österreichisch-ungarischen Monarchie in Wort und Bild. Bukowina* (Wien, 1899).

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Archäologie, Bukowina, Josef Szombathy, Vorgeschichte, Frühgeschichte, das 19. Jahrhundert.

[*] Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

Recent, am avut prilejul să ne referim la îndelungatul şi complexul proces de dezvoltare a ştiinţei arheologiei în Bucovina. Dincolo de aspectele ce ţin de latura „anticaristă", ce a marcat mare parte a veacului al XIX-lea, au existat direcţii precis stabilite, care trebuiau să fie urmate pas cu pas şi, mai cu seamă, „asigurate" de către forurile competente şi specialiştii cei mai renumiţi în domeniul respectiv[1]. Astfel, indiferent de micile „oportunităţi", care permiteau unor personaje cu potenţă financiară să îşi formeze „acasă" diverse colecţii de „antichităţi", legalitatea cercetărilor arheologice şi specializarea în acest domeniu deveneau priorităţile forurilor conducătoare, la fel ca munca asiduă de „propagandă" – în rândul opiniei publice – a importanţei descoperirii, conservării şi valorificării muzeistice a obiectelor de patrimoniu.

De aici au pornit şi primele preocupări, bine organizate, din perioada administraţiei austriece a Bucovinei, dar, cu precădere începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care aveau drept finalitate ideologică structurarea şi definitivarea edificiul cultural naţional, numit Muzeul Naţional[2].

Deziderat cu prioritate maximă, această instituţie naţională nu trebuie înţeleasă ca având un suport sau un scop strict separat, etnic, ci ca un ideal comun, aparţinând, deopotrivă românilor şi austriecilor, care, deşi aparent au pornit pe drumuri separate, în fapt şi-au unit eforturile, contribuind la înfiinţarea Muzeului Ţării Bucovinei din Cernăuţi, la 14 mai 1893[3], expresie şi rezultantă a activităţii susţinute, vreme de aproape jumătate de secol. Aici putem oferi un grăitor exemplu: pentru fondarea acestei prestigioase instituţii, şi-au dat mâna trei dintre conservatorii[4] Comisiei Centrale din Viena: cunoscutul restaurator al monumentelor medievale din Bucovina – Karl A. Romstorfer, profesorul Heinrich Klauser[5] (care a profesat la Rădăuţi şi Cernăuţi) şi profesorul şi inspectorul şcolar Dimitrie Isopescu[6].

Tot pentru a se înţelege imaginea de ansamblu a epocii, menţionăm rolul deosebit al forului tutelar în ceea ce priveşte descoperirile arheologice (şi nu numai) din Imperiu: Comisia Centrală pentru Cercetarea şi Conservarea Monumentelor Istorice şi de Artă din Viena (din 1856), care a prezentat, în paginile

[1] B. P. Niculică, *Arheologie şi arheologi în Bucovina secolului al XIX-lea. De la anticarism la instituţionalizare*, în „Analele Bucovinei", XX, 2 (41), 2013, p. 517–533.

[2] *Ibidem*, p. 521–523; B. P. Niculică, *Din istoricul preocupărilor arheologice în Bucovina. Societatea arheologică română*, Suceava, 2009, p. 38–47.

[3] E. I. Emandi, *Muzeul de istorie Suceava*, Bucureşti, 1985, p. 21–26; M. Ignat, *Din istoricul cercetărilor arheologice din judeţul Suceava*, în „Studii şi Materiale. Istorie", I, 1969, p. 97–99; B. P. Niculică, *Din istoricul...*, p. 48–51.

[4] Lista conservatorilor şi membrilor corespondenţi ai Comisiei Centrale din Viena poate fi uşor refăcută în baza parcurgerii periodicului „Mittheilungen der K. K. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale" Wien (mai departe se va cita „Mittheilungen", publicat de aceasta.

[5] B. P. Niculică, *Un arheolog bucovinean uitat: profesorul şi conservatorul Heinrich Klauser*, în „Arheologia Moldovei", XXXIV, 2011, p. 293–303.

[6] *Ibidem*, p

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

revistelor sale: „Mittheilungen" şi „Jahrbuch" numeroase vestigii arheologice, numind şi acordând, totodată, încredere românilor care au fost cooptaţi ca membri conservatori şi corespondenţi ai comisiei[7].

Perioada 1856–1893 este cunoscută, deja, ca etapa afirmării dorinţei românilor de a se înfiinţa un Muzeu Naţional, care să acumuleze, protejeze şi să valorifice patrimoniul cultural-istoric vast al provinciei Bucovina: Eudoxiu Hurmuzachi, George cavaler de Costin, Aron Pumnul, D. Olinescu sunt cei mai energici promotori ai acestei idei, atât prin activitatea politică, cât mai ales prin cea publicistică[8]. Este, de altfel, vremea când se înfiinţează, sub oblăduirea lui Josef von Gutter, căpitan pensionar şi primar al Siretului, prima societate arheologică şi muzeistică din Bucovina: Societatea Muzeului Siret (1870–1886). Alături de Josef von Gutter, membrii societăţii (peste 100 încă de la înfiinţare) efectuează recunoaşteri arheologice în zona vetrei oraşului Siret, în partea central-nordică a Podişului Sucevei, în zona culoarelor râurilor Siret şi Prut, adunând informaţii, documente, legende şi colecţionând, de la localnici, tot felul de obiecte, care au făcut, în doar câţiva ani, ca societatea să deţină un frumos patrimoniu de „antichităţi"[9]. Adăugăm, ca ultimă etapă premergătoare înfiinţării Muzeului Ţării Bucovinei din Cernăuţi, activitatea meritorie a lui Dionisie Olinescu, fondator al Societăţii Arheologice Române din Cernăuţi (1886–1893), cel mai „virulent" promotor al arheologiei din Bucovina, autor a numeroase articole în „Familia", „Amicul Familiei", „Tribuna", Buletinul Societăţii Geografice Române", „Voinţa Naţională" – unde a iniţiat celebra rubrică „Convorbiri arheologice", precum şi a operei sale de căpătâi: „Charta Archeologica a Bucovinei", moment de răscruce în arheologia naţională, publicată la Bucureşti – 1894[10].

Acest sumar excurs introductiv are menirea de a oferi cadrul general în care Josef Szombathy şi-a petrecut stadiile de cercetare, în anii 1893 şi 1894. Este limpede, el nu a venit într-un ţinut necunoscut, într-o *terra deserta* a ştiinţei şi vom descoperi, în paginile de mai jos, ce anume i-a determinat interesul extraordinar pentru Bucovina şi vestigiile arheologice de aici. Dar, pentru aceasta, trebuie mai întâi să îi cunoaştem, în linii generale, biografia.

Josef Szombathy (fig. 1–2), trebuie să o spunem de la început, nu a suscitat interesul arheologilor români pe măsura valorii sale, neexistând, până de curând, la

[7] B. P. Niculică, *Din istoricul...*, p. 26–27; *Arheologie şi arheologi...*, p. 520, 532. Vezi şi E. I. Emandi, *op. cit.*, p. 18–19; M. Ignat, *op. cit.*, p. 93 şi urm.

[8] *Ibidem*, p. 521–522.

[9] „Revista politică", Suceava, I, nr. 7, 15 august 1886, p. 9; B. P. Niculică, *Din istoricul...*, p. 29–35; 84; M. Ignat, *op. cit.*, p. 94.

[10] D. Olinescu, *Charta archeologica a Bucovinei*, în *BSGR*, XV, 1894, trim. I–II, p. 64–94; idem, *Chărţile Bucovinei*, în „Buletinul Societăţii Geografice Române" (în continuare se va cita BSGR), XV, 1894, trim. III–IV, p. 3–10 (această lucrare conţine şi harta, documentul cartografic propriu-zis); M. Ignat, *Dionisie Olinescu*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Bucovinei", V, p. 513–520 (în continuare se va cita „Suceava"). Vezi şi reeditarea textului şi a hărţii, în: B. P. Niculică, *Din istoricul...*, 200[illegible]

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

noi în țară, nicio prezentare biografică minimală[11]. Este meritul doamnei cercetător dr. Angelika Heinrich de la Naturhistorisches Museum din Viena, de a fi schițat o complexă și detaliată biografie a cercetătorului austriac, publicată în anul 2003[12]. Fără a intra în detalii biografice, amintim că ilustrul savant s-a născut în 11 iunie 1853, la Viena. Studiile sale polithenice de la Viena (1870–1874), preocupările de botanică, paleontologie, mineralogie, petrografie (a avut prilejul să audieze cursurile susținute de celebrii profesori Andreas Kornhuber și Ferdinand von Hochstetter, devenind asistentul celui din urmă în anul 1874), au conturat personalitatea viitorului cercetător. Ajuns la vârsta marilor întrebări, marcată de o sete de cunoaștere a tot ce era explicabil dar, mai ales, inexplicabil în mediul înconjurător, Szombathy s-a înscris la cursurile de geologie ale lui Eduard Suess (1874–1875) și la cele de geografie fizică ale lui Friedrich Simony (1875–1876). Amintim aici și exercițiul, practica în domeniul arheologiei, prin participarea la săpăturile de la Hallstatt (Austria), sub coordonarea lui Ferdinand von Hochstetter. Remarcat de profesorii și colegii săi, Josef Szombathy a devenit custode al colecției de antropologie și preistorie a Muzeului de Istorie Naturală/ Naturhistorisches Museum din Viena. Importantă pentru subiectul studiului nostru este, mai ales, calitatea pe care a dobândit-o Szombathy în anul 1879, anume aceea de membru[13] al Societății de Antropologie din Viena, una dintre societățile de anvergură de pe continentul european, înființată în 1870[14].

Josef Szombathy la vârsta când vizita Bucovina

[11] B. P. Niculică, *Arheologie și arheologi*..., p. 527–528.

[12] Angelika. Heinrich, *Josef Szombathy (1853–1943)*, în „Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien" (în continuare se va cita MAGW), Wien, Band 133, 2003, p. 1–45.

[13] *Ibidem*, p. 24.

[14] R. F. Kaindl, *Die Anthropologische Gesellschaft in Wien in ihrem Verhältnisse zur Bukowina*, în „Jahrbuch des E witz, I, p. 72–74.

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

Fig. 1 – Josef Szombathy şi celebra statuetă paleolitică *Venus din Willendorf* (după A. Heinrich, *Josef Szombathy*..., fig. 3).

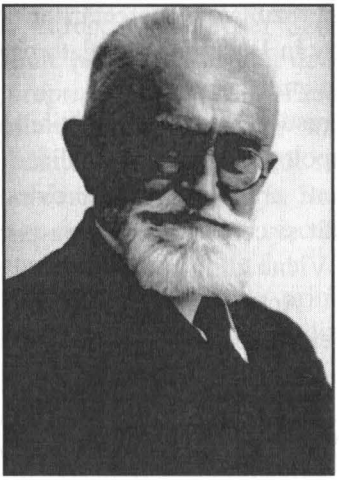

Fig. 2 – Josef Szombathy la vârsta înţelepciunii depline.

Revenind la subiectul intervenţiei de faţă, arătăm că tocmai acest ultim aspect ne interesează din perspectiva relaţiei lui J. Szombathy cu Bucovina: apartenenţa la Societatea de Antropologie i-a conferit, o dată în plus, recunoaşterea ştiinţifică, deschizându-i-se astfel oportunităţi largi pentru cercetarea unor spaţii istorico-geografice vaste şi îndepărtate de capitala Imperiului. În acest context, trebuie subliniat faptul că, în ceea ce priveşte călătoriile de studiu ale lui J. Szombathy în Bucovina, există doar patru mărturii documentare personale. Primele trei au fost publicate sub forma unor articole-rapoarte în tânărul, pe atunci, anuar al Muzeului Ţării Bucovinei din Cernăuţi („Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums") – în anii: 1894 – nr. II („Prähistorische Recognoscierungstour nach der Bukowina im Jahre 1893", p. 11–21); 1895 – nr. III („Zweite Recognoscirungstour in die Bukowina", p. 20–24) şi 1896 – nr. IV („Zweite Recognoscierungstour in die Bukowina", p. 131–135), acesta fiind, de fapt, o reluare a textului din anul precedent. Ultima contribuţie, constituind o frumoasă sinteză a cercetărilor şi a concepţiilor sale istorice, datează din 1899, când apărea lucrarea monografică de anvergură *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina* (Viena, 1899). Aici, Josef Szombathy a semnat un documentat şi interesant capitol, intitulat *Vorgeschichte* [Preistorie]. Alături de acestea, trebuie să aşezăm la un loc bine meritat contribuţia unică în peisajul istoriografic românesc, a marelui nostru arheolog preistorician, Ioan Andrieşescu de la Universitatea din Bucureşti, care s-a referit la Josef Szombathy în două articole privitoare la descoperirile arheologice din Bucovina (1936 şi 1943), refăcând parţial şi selectiv, pe baza articolelor publicate în „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums", traseele urmate de

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

acesta şi rezultatele cercetărilor[15]. O scurtă menţiune asupra prezenţei lui Szombathy în Bucovina i se datorează şi arheologului Mircea Ignat, într-un studiu publicat în anul 1969[16].

Interesul pentru „antichităţile" Bucovinei a fost manifestat de către Societatea de Antropologie din Viena, direct implicată în efectuarea şi finanţarea unor prospecţiuni arheologice în provincie, care presupuneau atât documentarea de cabinet, cât şi cercetarea propriu-zisă, de teren, efect şi al raportărilor interesante sosite la Viena din partea conservatorilor numiţi pentru provincie, ai Comisiei Centrale[17]. Acest interes s-a manifestat mai intens după 1889, când politica societăţii era aceea de a dezvolta o serie de studii etnografice şi de preistorie pentru provincia Bucovina[18]; în acelaşi timp, preocupările s-au datorat şi faptului că la sediul Societăţii de Antropologie se afla un manuscris realizat de arheologul amator din Cernăuţi, Dionisie Olinescu, preşedintele Societăţii Arheologice Române, anume o hartă cu indicarea locurilor cu descoperirile arheologice cunoscute la acea vreme în Bucovina.

Iată ce scrie J. Szombathy referitor la harta lui D. Olinescu, studiată în arhiva Societăţii de Antropologie din Viena: „... printre lucrările nepublicate, în prima linie trebuie menţionată o hartă, schiţată cu multă silinţă, de domnul Olinsky-Olinescul şi prevăzută cu arătarea locurilor preistorice şi romane din Bucovina. Societatea Antropologică posedă o copie. Această hartă, aproape virgină în părţile de apus şi muntoase ale ţării, mi-a arătat imediat drumul către văile largi ale râurilor, bogat presărate cu situri arheologice şi către zona precarpatică..."[19]. Într-adevăr, harta lui Olinescu, publicată abia în numărul pe 1894 al „Buletinului Societăţii Geografice Române" (Bucureşti)[20], realizată cu multă minuţiozitate, relevă aceste trăsături: o zonă montană destul de săracă în descoperiri, care sporesc însă numeric o dată cu intrarea în zona pre-montană şi în partea centrală a Podişului Sucevei. Totuşi, deşi puţine, locurile cu diverse descoperiri arheologice din zona montană reprezintă, în opinia noastră, indicii ale vechilor căi de comunicaţie transcarpatice, de-a lungul cărora, din cele mai vechi timpuri, s-au efectuat comerţul şi schimburile de populaţii şi idei.

[15] I. Andrieşescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice în Bucovina*, în „Cronica Numismatică şi Arheologică", Bucureşti, XII, nr. 105, ianuarie – martie, 1936, p. 161–173, 170; idem, *Bucovina şi Basarabia în lumina arheologiei*, în „Analecta", Institutul de Istoria Artei, Bucureşti, I, 1943, p. 3–33; textul reia cele scrise în 1936, de aceea noi vom cita în continuare doar primul studiu, cel din 1936.

[16] M. Ignat, *Din istoricul cercetărilor arheologice...*, p. 99.

[17] R. F. Kaindl, *op. cit.*, p. 72–73.

[18] *Ibidem.*

[19] J. Szombathy, *Prähistorische Recognoscierungstour nach der Bukowina im Jahre 1893*, în JBLM, 1894, 2, p. 12; I. Andrieşescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice...*, p. 162.

[20] D. Olinescu, *Chărtile Bucovinei*, în BSGR, XV, 1894, trim. III–IV, p. 3–10 cu referinţa. Vezi şi reeditarea

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

Primele cercetări arheologice în Bucovina întreprinse de Josef Szombathy sunt şi cele mai bogate sub aspectul datelor obţinute pe teren. Sprijinit de Karl A. Romstorfer, Raimund F. Kaindl, de autorităţi şi proprietari ai siturilor arheologice, Szombathy reuşeşte să închege, practic, primul raport de cercetare amănunţit publicat în Bucovina. Astfel, aflăm că în urma şedinţei din 20 mai 1893, susţinută la sediul Societăţii de Antropologie din Viena, s-a decis trimiterea sa în Bucovina, în conformitate cu planul de lucru al societăţii, care dorea „egalarea" cercetării din provincie cu cea din Galiţia, despre care se cunoşteau mult mai multe date[21]. Având la bază harta arheologică a lui Dionisie Olinescu, dar şi susţinerea primită din partea lui Karl A. Romstorfer şi Johann Polek la sosirea în Cernăuţi, încă din prima zi (15 august 1893), Szombathy a început periplul său, aşa cum se procedează şi astăzi, cu o preliminară şi temeinică documentare arheologică „de cabinet"[22]. Au urmat, firească, contactele cu autorităţile, respectiv cu baronul Nicolae Mustaţă (patronul comisiei Muzeului Ţării Bucovinei din Cernăuţi) şi conducerea acestei instituţii[23].

Menţionând că „introducerea a fost rapidă", Szombathy subliniază că, încă din 17 august, a luat parte, alături de baronul Mustaţă şi K. A. Romstorfer, la săpăturile de la Şipeniţ, pe care le va „inspecta", ulterior, în două rânduri (19 august şi 6 septembrie), bucurându-se de ospitalitatea soţiei baronului Leon Wassilko (Vasilco), a baronului Mustaţă şi a lui Vasile cavaler de Costin[24].

Între 19 august şi 2 septembrie, J. Szombathy a fost însoţit şi sprijinit de profesorul de Istoria Austriei de la Universitatea din Cernăuţi, Raimund F. Kaindl, şi el pasionat de istoria vremurilor îndepărtate[25]. Foarte impresionat a fost de situl arheologic de la Şipeniţ, situat la 15 km vest-nord-vest de Cernăuţi, pe malul stâng al Prutului. Aici, învăţătorul Vasile Arici, aflând legende despre unele comori ascunse în pământ, începuse deja săpăturile, descoperind vase de lut, o parte dintre ele fiind predate baronului Mustaţă şi păstrate în Muzeul Ţării. Ornamentul lor pictat, spiralat (cunoscut, aşa cum notează Szombathy, dintr-o serie de descoperiri din Polonia), cu totul deosebit, este descris de arheologul vienez, care menţionează un vas de mari dimensiuni, cu înălţimea de 64 cm şi diametrul de 67 cm, cu gâtul scurt şi „îndoit în sus"[26]. Cercetând cu atenţie, Szombathy remarcă un strat de cultură, ce apărea în timpul excavaţiilor arheologice, strat în care se găseau cărbuni, cenuşă, tencuieli de pereţi, oase de animale domestice, fragmente ceramice pictate, greutăţi de lut pentru războaiele de ţesut, vase de tip binoclu şi multe alte vestigii. Concluzia sa: la Şipeniţ a existat în vechime o aşezare distrusă din cauza focului, iar locuinţele din vechime erau de tipul colibelor, cu pereţii construiţi din

[21] J. Szombathy, *Prähistorische Recognoscierungstour...*, p. 12.
[22] *Ibidem.*
[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem*, p. 13; I. Andrieşescu, *op. cit.*, p. 164–165.
[25] J. Szombathy, *Prähistorische Recognoscierungstour...*, p. 13; I. Andrieşescu, *op. cit.*, p. 164.
[26] J. Szom

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

împletituri de nuiele îmbrăcate cu lut; locuirea preistorică de la Şipeniţ este asemănată de Szombathy cu unele deja cunoscute şi cercetate în Galiţia[27].

Pe 19 august, învăţătorul Procopovici i-a adus lui J. Szombathy câteva „mici descoperiri", provenind din zona Kotzman (Coţman/Cozmeni), pe care le-a donat muzeului din Cernăuţi: piese de silex (dălţi, răzuitoare, un vas de bronz, monede celtice şi romane)[28]. În aceeaşi regiune, exista o movilă înconjurată pe trei părţi de un val de pământ, unde s-ar fi descoperit un cazan de bronz, conform spuselor aceluiaşi învăţător[29].

La 23 august 1893, Szombathy demarează săpăturile în regiunea Hliboca, renumită pentru movilele numeroase. Aici, el descoperă mai mulţi tumuli, dispuşi în câteva grupe, din cei săpaţi rezultând morminte de incineraţie, cu oasele calcinate depuse direct pe solul antic de călcare (la baza movilei) sau în urne funerare, precum şi vase de lut „lucrate la roată" şi un cuţit de fier, ceea ce îl determină să atribuie descoperirile „epocii romane"[30]. Tot la Hliboca i-a atras atenţia o „structură terasată", cu valuri şi şanţuri de pământ, în care s-au găsit urme preistorice şi mai ales medievale[31].

Între 30 august şi 2 septembrie sunt efectuate recunoaşteri arheologice în împrejurimile oraşului Rădăuţi, între care se detaşează săpăturile de la Horodnic de Jos, unde era semnalată o întinsă necropolă tumulară[32]. Nu intrăm aici în detaliile legate de această cercetare, întrucât am avut ocazia să ne referim de curând, în detaliu, la toate descoperirile lui Szombathy; amintim doar mormintele de incineraţie şi de inhumaţie din tumuli, în urne sau în gropi simple[33]. După 2 septembrie, atenţia lui Szombathy este redirecţionată către Suceava, unde îl cunoaşte pe folcloristul Simion Florea Marian. Este încântat de cetatea ridicată de „Sobieski, probabil", la vest de oraş, dar şi de tumulii de pe „Dealul Tătăraşi", din locul numit de localnici „Trei Movile", de piesele de aur de la Dănila, ori de mormintele plane de incineraţie în urne de la Călineşti[34]. Tot aici sunt trecute în revistă descoperirile mai vechi de pe „Dealul Iancului" de la Grăniceşti, unde conservatorul Josef von Gutter descoperise morminte de înhumaţie în cutie de piatră şi cele de la Siret sau din alte localităţi[35].

[27] *Ibidem*, p. 13–14; I. Andrieşescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice*..., p. 164–165.

[28] J. Szombathy, *Prähistorische Recognoscierungstour*..., p. 14.

[29] *Ibidem*, p. 15.

[30] *Ibidem*.

[31] *Ibidem*, p. 16.

[32] *Ibidem*, p. 17–18; I. Andrieşescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice*..., p. 165.

[33] J. Szombathy, *Prähistorische Recognoscierungstour*..., p. 18–19; B. P. Niculică, *Les premiers tumuli de la Bucovine. Les recherches de la fin du XIXe siècle et le début du XXe siècle de la zone Horodnic de Jos (dép. de Suceava)*, în „Studia Antiqua et Archaeologica", Iaşi, XVI, 2010, p. 71–92 (aici sunt detaliate săpăturile de pe „Vârfu Colniculuiˮ şi de pe „Dealul Brădet", cu referiri ample la descoperirile lui Szombathy din campaniile 1893 şi 1894).

[34] J. Szombathy, *Prähistorische Recognoscierungstour*..., p. 19–20; I. Andrieşescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice*..., p. 166.

[35] J. Szom

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

Excursia lui Szombathy se încheie cu o cercetare la Hlinița – „Zamca" (fig. 3–4), unde erau cunoscute valuri de pământ, pe un deal înalt, pe malul Prutului, în documentarea sa fiind însoțit de Karl A. Romstorfer, bun cunoscător al zonei[36].

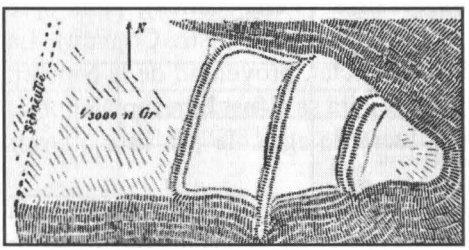

Fig. 3 – Fortificația de la Hlinița – schița generală (după K. A. Romstorfer, *Die Wallburg und neue Funde*..., fig. 1)[37].

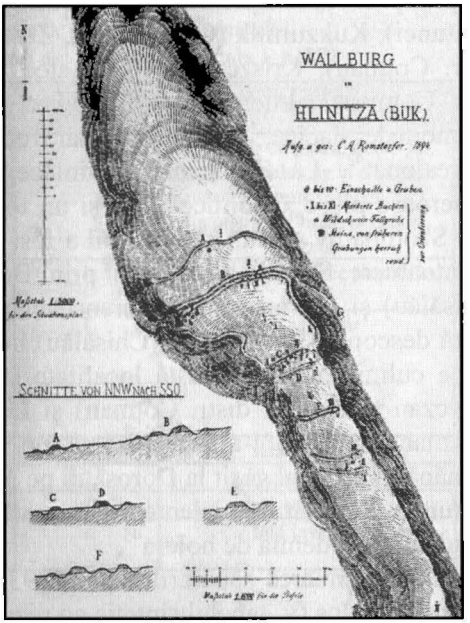

Fig. 4 – Fortificația de la Hlinița – detaliu (după K. A. Romstorfer, *Die Wallburg und neue Funde*..., fig. 2).

Despre a doua campanie de cercetări arheologice din Bucovina, din anul 1894, putem spune că a reprezentat confirmarea interesului stârnit arheologului J. Szombathy de descoperirile din anul precedent. Fără a avea amploarea celor dintâi, în anul 1894 arheologul a investigat punctual doar numite obiective, în funcție de importanța vestigiilor semnalate. Așa cum scrie, Szombathy a urmărit, de această dată, analiza spațiului din nordul Bucovinei, aflat între Prut și Nistru[38]. În mod prioritar, s-a acordat atenție situlului preistoric (cultura Cucuteni) de la Șipeniț, unde învățătorul Vasile Arici l-a sprijinit consistent, semnalându-i noi vestigii apărute între timp, astfel fiind dezvelite și cercetate noi porțiuni din „așezarea neolitică"[39].

[36] *Ibidem*.

[37] K. A. Romstorfer, *Die Wallburg und neue Funde in Hliniza (Bukowina)*, în *Mittheilungen*, XXI, 1895, p. 180–184.

[38] J. Szombathy, *Zweite Recognoscirungstour in die Bukowina*, în JBLM, III, 1895, p. 20; I. Andrieșescu, *Cercetări și descoperiri arheologice*..., p. 166.

[39] J. Szom

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

După Şipeniţ, pentru a-şi întregi imaginea de ansamblu, J. Szombathy porneşte spre Ştefanovka[40] (Ştefanovca, distr. Coţman la acea vreme – n. n., B. P. Niculică), unde a studiat colecţia de piese preistorice a lui Ioan cavaler de Zotta. În călătoria efectuată cu trăsura, a fost însoţit de Karl A. Romstorfer în periplul prin localităţile: Sadagora (Sadagura), Waslowce (Văslăuţi, distr. Cernăuţi pe atunci), Kukzurmik (Cuciur Mic), Zastawna (Zastavna), Kadobestie (Cadobeşti, distr. Coţman), Kriszczatec (Crişciatec, distr. Coţman) şi Zwiniacze (Zviniace, distr. Coţman)[41]. Interesant, la Zastawna (Zastavna) i-au fost semnalate descoperiri de monede dacice, romane şi mai recente, iar tumulii din împrejurimi l-au impresionat[42]. La Zwiniacze (Zviniace) şi în colecţia lui Ioan Zotta existau numeroase piese „neolitice", dar şi un topor de bronz frumos ornamentat, despre care Szombathy afirmă că probabil a fost cel descoperit la Prelipca, în Bucovina[43]. La întoarcere, Szombathy a trecut prin: Borowce (Borăuţi, distr. Coţman), Kisseleu (Chisălău) şi Werenczanka (Verenceanca, distr. Coţman), el amintind toporul de piatră descoperit la Kisseleu (Chisălău) încă din 1865, precum şi numeroşii tumuli de pe culmile dintre această localitate şi Wereczanka (Verenceanca), până spre Stawczan (Stăuceni, distr. Coţman) şi Dawidestie (Davideşti, distr. Coţman). La Kotzman (Coţman), i-a fost prezentat un vas de lut pictat, provenind de la Şipeniţ, asemănător cu altul găsit la Doroşăuţi pe Nistru[44]. Vizita sa a fost întreruptă apoi de „furtunile deosebit de violente, care au vătămat lucrările agricole", la care ulterior s-a adăugat epidemia de holeră[45].

În continuarea săpăturilor din 1893, au urmat cercetările unor tumuli de la Horodnic de Jos (v. tabelul sintetic cu rezultatele obţinute în urma săpării tumulilor de pe „Vârfu Colnicului"). Astfel, în doi tumuli s-au găsit morminte de incineraţie în urne de lut, iar într-un alt tumul a descoperit o cutie de piatră (cistă – n. n.). Mai sunt amintite vârfurile de săgeată şi lance de bronz descoperite la Satu Mare, lângă Rădăuţi, păstrate deja la vremea respectivă în Muzeul Ţării din Cernăuţi[46]. Cercetând minuţios această descoperire, Szombathy află că aceasta avusese loc tocmai în 1866, în nordul satului, pe o culme izolată. Fratele proprietarului şi-a amintit faptul că obiectele au fost descoperite într-un loc „înconjurat cu pietre" şi că, în afara săgeţilor şi vârfurilor de lance mai fuseseră un vas de lut şi un vârf de lance lung, probabil de fier[47]. Reluând săpăturile în locul amintit, cu sprijinul

[40] Pentru denumirile localităţilor existente în acea vreme, vezi şi D. Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich (1774–1785)*, Czernowitz, 1895; Em. Grigorovitza, *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, Bucureşti, 1908.

[41] *Ibidem*, p. 21.

[42] *Ibidem*.

[43] *Ibidem*; I. Andrieşescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice*..., p. 166.

[44] J. Szombathy, *Zweite Recognoscirungstour*..., p. 21–22; I. Andrieşescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice*..., p. 166.

[45] J. Szombathy, *Zweite Recognoscirungstour*..., p. 22.

[46] *Ibidem*; I. Andriesescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice*..., p. 167.

[47] J. Szom

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

parohului Polonic din Satu Mare, Szombathy nu are nici un rezultat, singurul lucru pozitiv fiind acela că un localnic i-a adus încă un vârf de săgeată, găsit cu mulţi ani înainte[48].

Tabel sintetic al săpăturilor arheologice întreprinse de Josef Szombathy în necropola tumulară de la Horodnic de Jos – *Vârfu Colnicului*.
(după B. P. Niculică, *Les premiers tumuli de la Bucovine*..., tab. I, p. 87)

NR. TUMUL	INCINERAŢIE	INHUMAŢIE	NR. INDIVIZI	INVENTAR
M1 din T1/1893	în groapă	–	?	topor de piatră, două fragmente silex de la o lamă, o plăcuţă pătrată (pandantiv?) din piatră perforată la colţuri, cărbune
M2 din T1/1893	–	chircit, în manta	1	fragmente ceramice risipite în manta
T2/1893	–	chircit, în manta, la nivelul solului antic (deasupra unei gropi plină cu cărbuni?)	1	fără inventar
T3/1893	–	–	–	fără inventar
T4/1894	în urne (manta?)	–	?	urne, aşchii silex
T5/1894	în urne (manta?)	–	?	urne, aşchii silex
T6/1894	–	în cistă (groapă, manta?)	1	fără inventar

Consilierul şcolar Heinrich Klauser i-a atras atenţia lui Szombathy despre tumulii de la Wolowetz (Volovăţ), lângă Rădăuţi, unde au putut fi observate trei movile foarte mari, trei movile de mărime medie şi 16–17 tumuli de mici dimensiuni[49]. Foarte interesant este faptul că spre vest de necropola tumulară, Szombathy observă un teren „multiterasat", pe care îl asociază cu o posibilă aşezare a oamenilor care au ridicat movilele[50]. Din păcate, el nu a reuşit să facă săpături aici, din cauza lipsei de forţă de muncă[51].

Szombathy şi-a dedicat ultimele zile petrecute în Bucovina unor vizite mai scurte: valul de pe înălţimea „Zamca" de la Hlinița, pe malul Prutului, cunoscută şi cercetată de K. A. Romstorfer (fig. 3–4), care l-a invitat să efectueze şi să verifice, la rândul său, observaţiile rezultate din cercetările anterioare[52]. În încheierea excursiei de documentare din 1894, Szombathy subliniază cât este de interesat de

[48] *Ibidem*, p. 22–23.

[49] *Ibidem*, p. 23; M. Ignat, *Necropola tumulară hallstattiană de la Volovăţ – Dealul Burlei*, în „Suceava", V, 1978, 107–140; idem, *Quelques vestiges de l'Âge du Bronze du nord de la Moldavie*, în *SAA*, p. 155–166 (în cadrul acestei necropole, arheologul M. Ignat a demonstrat faptul că există atât tumuli aparţinând perioadei mijlocii a Epocii bronzului, cât şi primei Epoci a fierului).

[50] J. Szombathy, *Zweite Recognoscirungstour*..., p. 23; I. Andrieşescu, *Cercetări şi descoperiri arheologice*..., p. 167.

[51] J. Szombathy, *Zweite Recognoscirungstour*..., p. 23.

[52] *Ibidem*;

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

valoarea etnografică a provinciei, propunându-şi, pentru viitor, să detalieze datele obţinute[53].

Nu putem încheia sumarele noastre referinţe despre contactele lui Josef Szombathy cu Bucovina, fără să amintim, chiar sumar, capitolul *Vorgeschichte* din monografia *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina* (Viena, 1899)[54]. Acompaniat de o frumoasă ilustraţie, realizată de artistul vienez Theodor von Ehrmanns, autorul reuşeşte să sintetizeze, în baza propriilor observaţii ştiinţifice şi săpături arheologice, aspectele privitoare la încadrarea cronologică şi culturală a descoperirilor preistorice cunoscute în acel moment în Bucovina. Vizibil marcat de succesul şi relevanţa săpăturilor de la Şipeniţ, Szombathy le dedică un spaţiu însemnat în economia capitolului, unele dintre vasele aparţinând culturii Cucuteni (evident, la momentul respectiv nu se cunoştea încadrarea cultural-cronologică), recuperate din acest sit, fiind reproduse în ilustraţia însoţitoare. Reţinem că Szombathy a căutat să înţeleagă cele mai vechi urme de locuire umană din Bucovina, din „perioada primitivă", căreia îi aparţin „unelte de piatră" şi „oale de ceramică", alături de felurite „unelte de os". Sunt amintite topoarele şlefuite, întregi şi fragmentare, descoperite în zonele: Cernăuţi, Dubăuţi, Franzthal, Cuciur Mare, Poiana Micului etc., dar şi „ciocane perforate" provenind din localităţile: Ciudin, Iaslovăţ, Cacica ş. a. (aparţinând, probabil, Epocii bronzului)[55]. Autorul socoteşte că o mare importanţă o au aşezările „neolitice" şi mormintele descoperite în Bucovina, dintre care, pe primul loc, în opinia sa, se situează locuinţele cercetate la Şipeniţ pe Prut. Szombathy analizează tehnica de construcţie a locuinţelor din timpurile străvechi, şi anume despre „colibele mici neolitice", cu pereţii realizaţi din nuiele împletite şi „îmbrăcate cu lut", cu acoperişul din paie sau stuf, oferind şi o analogie la îndemână: „aşa cum există şi astăzi la ţară". Atrag atenţia „oalele uneori mai mari de jumătate de metru", „castroane întinse sau adânci", precum şi „minunate stative duble" (de fapt, cunoscutele vase-binoclu). Despre toate acestea el remarcă: „au fost lucrate manual, din lut foarte fin" şi că au fost pictate cu „maro închis sau roşu închis", amintind spiralele şi formele geometrice. Statueta antropomorfă cucuteniană, descoperită cu mulţi ani înainte la Siret, de către Josef von Gutter este şi ea descrisă (şi reprodusă grafic) în acest capitol[56], la fel ca unele reprezentări zoomorfe.

Mai sunt menţionate „mormintele neolitice", respectiv tumulii de la Horodnic, Hliboca, Rădăuţi, ca şi piesele frumoase de bronz descoperite la Prelipca şi Prisăcăreni, legate de aşa numitele „bronzuri ungureşti", reprezentând, după Szombathy, piese importate din zona Ungariei, unde există numeroase asemenea

[53] J. Szombathy, *Zweite Recognoscirungstour*..., p. 24.

[54] J. Szombathy, *Vorgeschichte*, în *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina*, Wien, 1899, p. 49–56.

[55] *Ibidem*, p. 52; B. P. Niculică, V. Budui, I. Mareş, *Consideraţii privind unele topoare de piatră, din epoca bronzului, descoperite în Podişul Sucevei*, în „Suceava", XXIX–XXX/2002–2003, (2004), vol. I, p. 268 şi urm. – vezi repertoriul.

[56] J. Szom[illegible] 9.

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

obiecte. Frumos prezentate sunt şi vârfurile de săgeată de bronz, dar şi oglinda de bronz al cărei mâner se termină cu o reprezentare zoomorfă (cap de berbec)[57], descoperită într-un mormânt în localitatea Satu Mare[58]. Ultimele referiri privesc populaţiile celţilor şi bastarnilor, precum şi sumare consideraţii despre cucerirea în anul 106 a regatului dac de către Imperiul Roman[59].

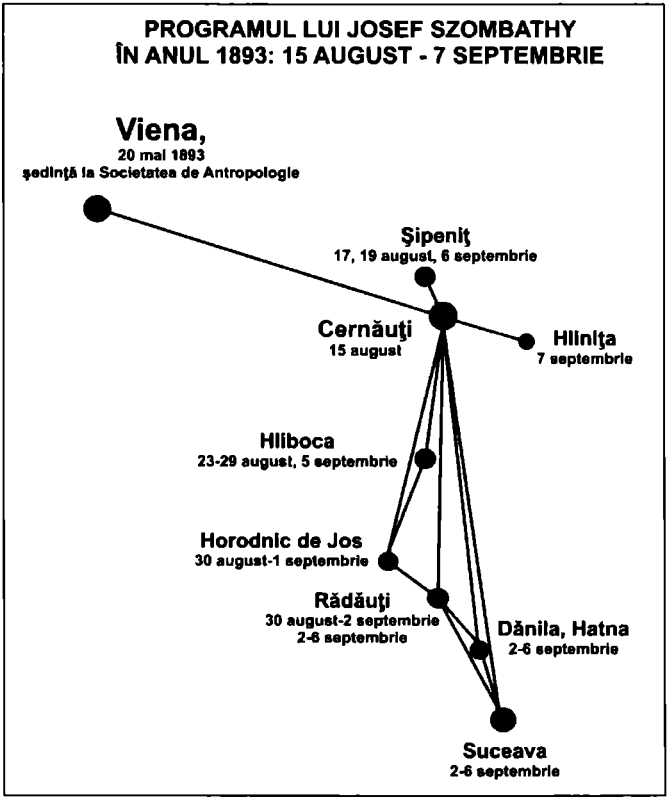

Fig. 5 – Schiţa itinerariului efectuat de Josef Szombathy în anul 1893, în Bucovina.

În încheierea schiţării celor două campanii de recunoaşteri arheologice în Bucovina, întreprinse de Josef Szombathy, reliefăm, în linii generale, importanţa cercetărilor sale:

1. este primul arheolog specializat, care vizitează Bucovina, fiind delegat de Societatea de Antropologie din Viena; în cercetările sale, s-a bazat pe manuscrisul hărţii arheologice a Bucovinei, redactat de Dionisie Olinescu, studiat încă de la Viena, în arhiva Societăţii de Antropologie;

[57] Piesă păstrată în prezent în colecţiile Muzeului Bucovinei din Suceava.
[58] J. Szombathy, *Vorgeschichte*..., p. 55.
[59] *Ibidem*,

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)

2. publică, pentru prima dată în Bucovina, rapoartele cercetărilor sale, aducând în atenţia contemporanilor – şi, în acelaşi timp, a posterităţii –, inedite, numeroase şi valoroase informaţii de natură arheologică şi istorică;

3. contribuie la adunarea unor date importante referitoare la piese de silex, piatră, bronz, fier, aur, legate de locuiri pre- şi protoistorice, antice, medievale; despre tumuli, despre fortificaţii medievale etc.;

4. de numele său se leagă, indirect, descoperirea şi promovarea vestigiilor din situl arheologic preistoric de la Şipeniţ, care, aşa cum avea să se arate mai târziu, aparţine civilizaţiei Cucuteni.

5. iniţiază săpături arheologice în tumulii de la Horodnic de Jos, despre care arheologul Mircea Ignat scria, în 1981, pentru întâia dată în ţara noastră, că aparţin perioadei mijlocii a Epocii bronzului, respectiv culturii Komariv[60].

6. sintetizează observaţiile sale din anii 1893 şi 1894, redactând un studiu important, primul de altfel, despre preistoria Bucovinei (1899)[61].

[60] M. Ignat, *Contribuţii la cunoaşterea epocii bronzului şi a Hallstatt-ului timpuriu în judeţul Suceava*, în *Thraco-Dacica*, II, 1981, p. 134–136.

[61] A. Hein

BDD-A32905 © 2014 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 00:13:22 UTC)